

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Діденко Ніни Олександрівни «Рекреаційний компонент в явищах масової культури сучасної України (на прикладі культурно-спортивних закладів)»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 – культурологія

Актуальність теми дослідження. На рубежі XX — початку XXI століть масова культура стала важливим чинником культурного розвитку, невід’ємною реальністю повсякденного суспільного буття та значним фактором формування суспільної й індивідуальної свідомості. Масова культура є об’єктивним і закономірним етапом цивілізаційного розвитку, пов’язаним із формуванням масового суспільства на основі ринкової економіки, індустріалізації, посиленням урбанізації, розвитком демократичних інститутів і засобів масової інформації. Разом із тим, в останні роки масова культура стала одним з чинників розвитку креативних індустрій та культурно-дозвіллевих практик, що здійснює значний вплив на динаміку культуротворчих процесів в умовах сучасного суспільства. Культурно-дозвіллеві практики як феномен культури ніколи не втрачали свого значення та актуальності для культурно-духовного розвитку суспільства на всіх етапах його історичного розвитку. Рекреативна складова масової культури, яка бере свої початки з дозвіллевих практик, завжди відігравала роль культурно-психологічного компенсатора й соціального регулятора відносин людей з навколишнім світом. Дозвілля й рекреація завжди були формами емоційно-символічного вираження, ствердження й трансляції ціннісно-світоглядних установок культури, до того ж, мали здатність відображати світоглядні та соціальні настанови певної епохи, відносини між людиною та суспільством.

Тому суттєві зміни, що відбуваються в процесі розвитку культури, а також активність динаміки сучасного суспільства, не лише актуалізують

питання про пошук сучасних культурних форм, у тому числі в найбільш доступному, масовому форматі, які здатні до не лише до стабілізації соціокультурної напруженості, але й спонукають до комплексного вивчення нових культурних форм і практик та їх впливу на забезпечення культурних потреб сучасної людини, що полягають у тому числі у відновленні, психологічному розвантаженні, набутті гармонійності та стабільності засобами культурно-спортивної організації дозвілля, де вагомою складовою є музично-танцювальна рекреація. З огляду на це, дисертаційне дослідження «Рекреаційний компонент в явищах масової культури сучасної України (на прикладі культурно-спортивних закладів)» є безперечно актуальним.

Дослідження відповідає комплексній науковій темі Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв «Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології» (державний реєстраційний номер № 0120U105692).

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість. Всі положення наукової новизни є доволі обґрунтованими, аргументованими, та отримані відповідно до окресленої в дисертації методології, використовуючи теоретичні напрацювання в даній сфері досліджень. У дисертації Н.О.Діденко сформульовані такі положення наукової новизни, зокрема: вперше здійснено функціональний аналіз масової культури та обґрунтовано системоутворюючий потенціал її рекреативної функції, що найбільш повно реалізується в індустрії дозвілля, формуючи на масовому рівні сучасні культурно-дозвілєві практики; обґрунтовано типологію культурно-спортивних закладів як організаційно оформлених інституцій рекреаційної інфраструктури сегменту масової культури, що поєднують у своїй діяльності спорт, популярну музику і побутовий танець, танцювально-рухову терапію, забезпечуючи споживачам культурних послуг дозвілля, психічну реабілітацію й релаксацію у популярно-масовому форматі; обґрунтовано та введено в науковий обіг поняття популярної музично-танцювальної медіакультури, що пройшла шлях жанрово-стильової генези танцювальної музики (від джазу до рок і хіп-хоп-стилістики) і сьогодні являє собою поєднання різноманітних суб- та контркультурних явищ, опосередкованих інформаційними медійними

технологіями, виконує гедоністичну, експресивну й сугестивну функції музичного мистецтва.

Ці положення наукової новизни є результатами проведеного дослідження та мають важливе значення для подальших наукових розвідок і досліджень в даній проблематиці.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертаційної роботи мають практичне значення у діяльності органів виконавчої влади, які визначають державну політику у сфері культури, здійснюють організаційно-правове регулювання діяльності культурно-спортивних закладів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів і шести підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури і додатків (Додатки А–Г – ноти з поясненнями; Додаток Д – список публікацій здобувача). Загальний обсяг дисертації становить 246 сторінку, з них основного тексту 202 сторінки; список використаних джерел та літератури – 327 позицій; робота містить 8 схем і 7 таблиць.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано об'єкт, предмет, визначено завдання дослідження, методи, визначено наукову новизну роботи, теоретичне та практичне значення дослідження, вказано апробацію результатів дослідження, відомості про публікації здобувача, структуру й обсяг дисертації.

У *першому розділі* здійснено дослідження теоретико-методологічних засад феномену масової культури як соціального явища, в рамках чого виявлено специфічні особливості масової культури як домінантної культурної форми сучасного суспільства та здійснено функціональний аналіз явищ масової культури.

Дослідницею проаналізовані основні загальносвітові теорії генези та розвитку масової культури середини – другої половини ХХ століття, що дозволило підтвердити появу цього соціокультурного феномену як із теорій маси та масового суспільства, так і з об'єктивних чинників розвитку технічного

прогресу та економічного зростання передових країн та їх суспільств. Доведено нерозривну єдність явищ масової культури з комунікаційними технологіями (радіо, грамзапис, кінематограф, пізніше телебачення) (с. 24), відмінність між естетикою масової культури та класичною естетикою (с. 25), транскультурність як сутність явищ масового характеру (с. 27). Охарактеризовано філософсько-естетичні концепції масової культури (Ж.Бодрійяр, М.Хоркхаймер, Т.Адорно, Д.Дьюї, У.Еко, Р. Інглхарта), які обґрунтовують появу масової культури «міжгенераційним зсувом від матеріалістичних до постматеріальних цінностей» (с.31). Дослідниця детально аналізує ієрархічні рівні масової культури: нижчий (кіч), середній (мід) і вищий (арт), що розрізняються рівнем своїх продуктів та артефактів і розраховані на відповідні аудиторії і споживачів маскультури. Домінантність масової культури на сучасному етапі, на думку здобувачки, пояснюється тим, що різноманіття її явищ об'єднує єдиний знаково-символічний простір, у якому вона існує. У дисертації проводиться аналіз масової й популярної культури та співвіднесення цих рівнів культурних артефактів. Здійснено глибокий аналіз функцій масової культури, серед яких дослідниця обґрунтовано виокремлює рекреативну функцію, яка притаманна більшості явищ маскультури, є системоутворючою та впливає й визначає «особливості знакового коду масової культури» (с. 52)

Другий розділ дисертації присвячений розглядові рекреативної функції масової культури в соціокультурному просторі сучасної України, зокрема, досліджено індустрію дозвілля як систему рекреаційних послуг та виявлено становлення й рекреаційний потенціал популярної музично-танцювальної медіакультури.

Дисертантка цілком обґрунтовано виходить з позиції, що масову культуру «як складну і багаторівневу систему варто розглядати не тільки функціонально, тобто як *процес* культурної діяльності, а й як *сукупність явищ* (сфер прояву), певним чином структурно диференційованих, кожне з яких обов'язково містить рекреаційний компонент» (с. 69). Також за сферами прояву рекреаційної функції масової культури сформовано сегментацію рекреаційних послуг, які можуть отримати споживачі масової культури. Авторка доводить, що індустрія

дозвілля, яка надає рекреаційні послуги фактично є практиками масової культури, а, отже, «розважальні функції (по суті, гедоністичні) можна вважати практичною реалізацією функцій масової / популярної культури», відповідно «індустрія розваг є реалізацією рекреативної і пов'язаних з нею компенсаторної, адаптивної та інших функцій» (с. 80). Поняття індустрії розваг розглядається з точки зору наповненості третинного сектору економіки, оперуючи при цьому відповідними статистичними даними світового та українського сектору галузі. Окрема увагу приділена авторкою розглядові музично-танцювальної медіакультури та рекреаційного потенціалу української індустрії танцю, що набули масового поширення та популярності і належать до явищ масової культури.

У *третьому розділі* дисертації розглянуто культурно-спортивні заклади в масовій культурі та індустрії танцю України, зокрема досліджено культурно-спортивний заклад як соціальний інститут рекреаційної інфраструктури та виявлено рекреаційний компонент у тренувально-педагогічних практиках культурно-спортивних закладів.

Дисертанткою розглянуто та проаналізовано функції культурно-спортивних закладів як суб'єктів рекреаційної інфраструктури музично-танцювальної медіа культури та їх інституційну структуру (с. 145-147), вказуючи на проблеми нормативно-правового регулювання діяльності цих закладів: «культурно-спортивні заклади, які діють в чітко визначеному правовому полі, не сформувались, хоча є одним з помітних явищ в соціокультурному просторі України» (с. 148); окремий фокус уваги в дослідженні зосереджено на культурно-спортивних закладах в індустрії танцю. Здійснено екскурс в історію розвитку української хореографії як форми сучасної музично-танцювальної рекреації та масової культури. Доведено, що тренувально-педагогічні практики, що застосовуються культурно-спортивними закладами, ґрунтуються на рекреативному компоненті та спрямовані на досягнення рекреаційного й реабілітаційного ефекту.

У загальних Висновках дисертаційного дослідження підведено підсумки отриманих результатів відповідно до поставлених завдань, вони є чітко і

логічно сформульованими, методологічно обґрунтованими, розкривають мету і завдання дослідження.

Список використаних джерел та літератури є доволі репрезентативний, що відображує належний рівень опрацювання окресленого питання дослідження. Оформлення списку літератури та джерел відповідає вимогам ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. За темою дисертації здобувачкою опубліковано 8 наукових праць, з них 3 статті у наукових фахових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») за спеціальністю 034 – Культурологія, 1 стаття у опублікована у зарубіжному виданні, 4 публікації у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій. Наукові праці, опубліковані за темою дисертації, містять науково обґрунтовані результати досліджень та характеризуються логічністю, аргументованим викладом матеріалу та його якісним складом.

Оцінка рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Сформульована авторкою сукупність методів дослідження дозволила виконати всі завдання дослідження та досягнути науково обґрунтованих результатів. Досягнуті та узагальнені результати дослідження є науково логічними, достовірними, мають всю повноту викладу, що підкріплюється ґрунтовним опрацюванням наукових джерел, систематизацією отриманих відомостей та концептуальних положень у вигляді схем і таблиць у тексті роботи. Авторка засвідчила високий ступінь володіння науковою методологією, навичками аналізу, теоретичного узагальнення, що знайшло відбиття у концепції дисертаційної роботи.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. У процесі рецензування дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій та фальсифікацій) не виявлено. Дисертація є самостійно

виконаним науковим дослідженням, всі результати дослідження отримані авторкою особисто.

Дискусійні положення та зауваження по дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Н.О.Діденко, його науковий рівень та отримані результати, зазначимо певні дискусійні положення та окремі зауваження й побажання.

1. Розглядаючи масову культуру як актуальну культурну форму сучасності, Ви відзначаєте, що «ця культурна форма історично зумовлена, в постіндустріальному суспільстві вона стала засобом освоєння дійсності» (с. 24), «масова культура є сумою соціальних технологій» (с. 27) – а як, на Вашу думку, вплинули на масову культуру, її семантичне поле, сучасні цифрові технології?

2. Досліджуючи культурно-спортивні заклади як соціальні інститути рекреаційної інфраструктури, чи вбачає те Ви їх якусь рекреаційну роль у реабілітаційних програмах ментально-психологічного здоров'я та відновлення для українців, як цивільних, так і військових, постраждалих внаслідок воєнних дій та російської агресії, оскільки в роботі про це ніде не мовиться?

3. У пункті наукової новизни «набуло подальшого розвитку» у Вас зазначено третім підпунктом, що «розглянуто процеси інкультурації зарубіжних моделей в національні дозвілєві практики» (с. 20). Про які саме практики йде мова і яким чином вони впроваджені (повністю чи частково) в українські дозвілєві практики?

4. У списку використаних джерел та літератури у дисертації трапляються російські джерела, яких, з огляду на всі нормативні рекомендації, варто уникати, натомість більше використовувати праці українських та зарубіжних авторів.

Висловлені побажання та зауваження не є принциповими та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Діденко Н.О., яка виконана на високому науковому та методологічному рівні та відзначається науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів.

Висновок. Аналіз дисертації Діденко Ніни Олександрівни «Рекреаційний компонент в явищах масової культури сучасної України (на прикладі

НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ КАДРІВ ТА
ДОКУМЕНТОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Reverend - Stacey